

Archeologienota

Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

ZONHOVEN ENGSTEGENSEWEG 3 (prov. Limburg)

Auteurs: Els DUMALIN

Projectcode: 2019I239

1. Aanleiding vooronderzoek

Zie het verslag van resultaten bureauonderzoek

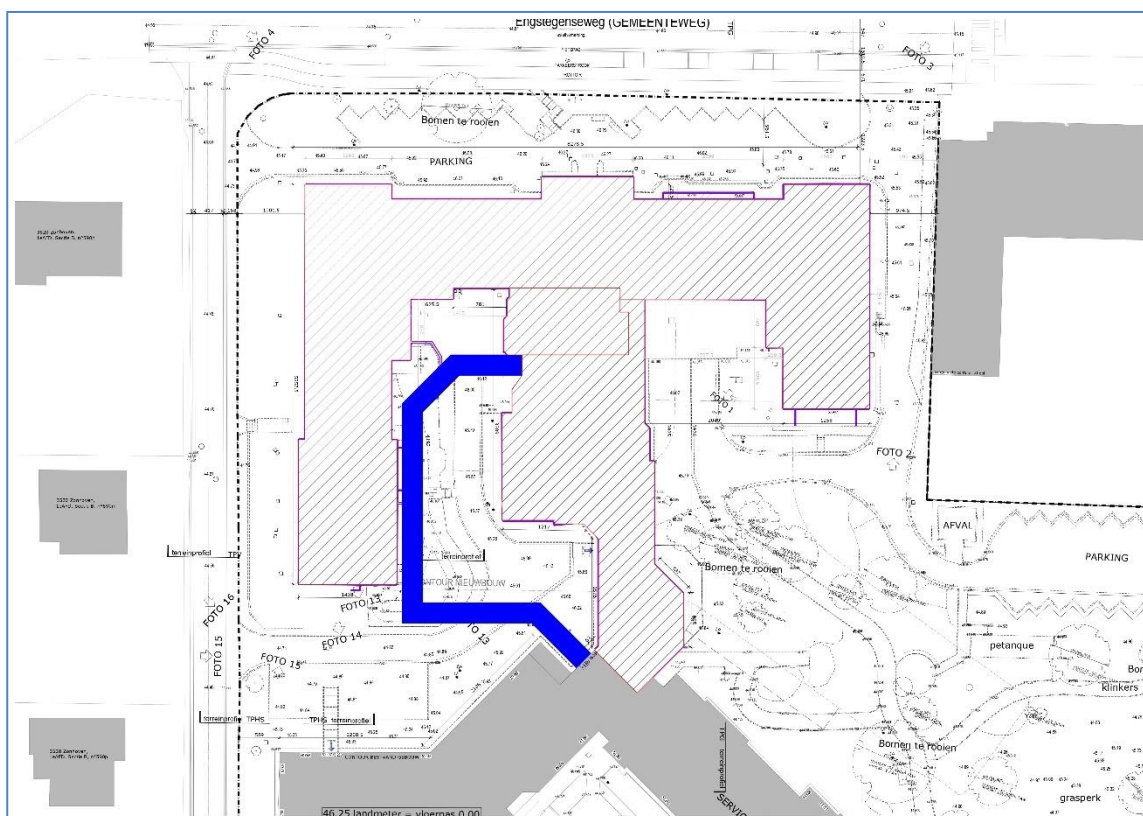
2. Gemotiveerd advies

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig, alle relevante beschikbare bronnen zijn teruggevonden en zijn geraadpleegd. Op basis van het verslag van resultaten van het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet gestaafd worden. Daarom is voor het volledige projectgebied een verder vooronderzoek noodzakelijk is. Gezien de topografische ligging (op een hoger gelegen gebied nabij water) en de aard van de te verwachten archeologische sporen (o.a. potentieel voor steentijd) wordt een vervolgonderzoek in de vorm van een combinatie van boringen en proefsleuven voorgesteld als de meest aangewezen methode. Voor een uitgebreide evaluatie van de verschillende onderzoeksmethoden wordt verwezen naar het verslag van resultaten (hoofdstuk 2.5.).

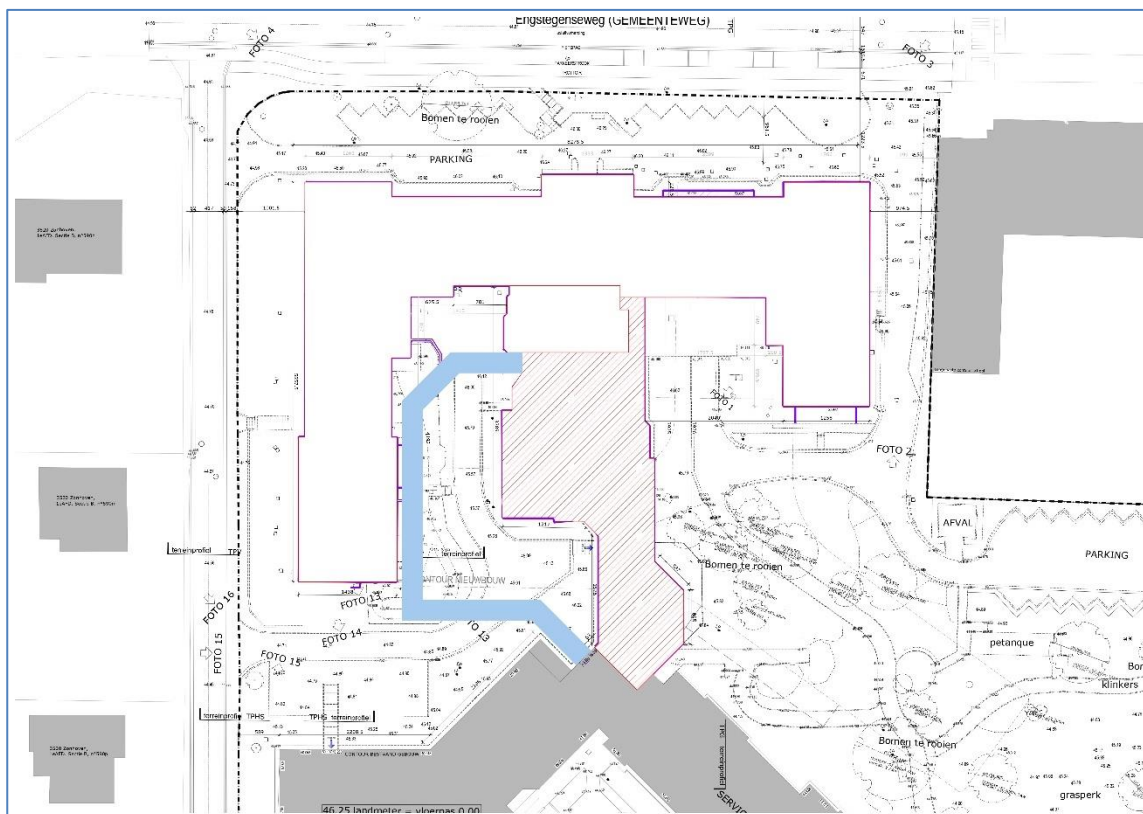
Hieronder worden de voorwaarden beschreven waaraan de verschillende onderzoeksfases moeten voldoen. Het uitgestelde traject is noodzakelijk omdat het grootste deel van het projectgebied zodanig bebouwd en verhard is dat een terreinonderzoek enkel kan plaatsvinden na afbraakwerken, en deze kunnen pas worden uitgevoerd na het verkrijgen van een stedenbouwkundige vergunning.

De werkzaamheden zullen uitgevoerd worden in 7 fasen. Het archeologisch onderzoek en de rapportering dienen hierop afgestemd te worden.

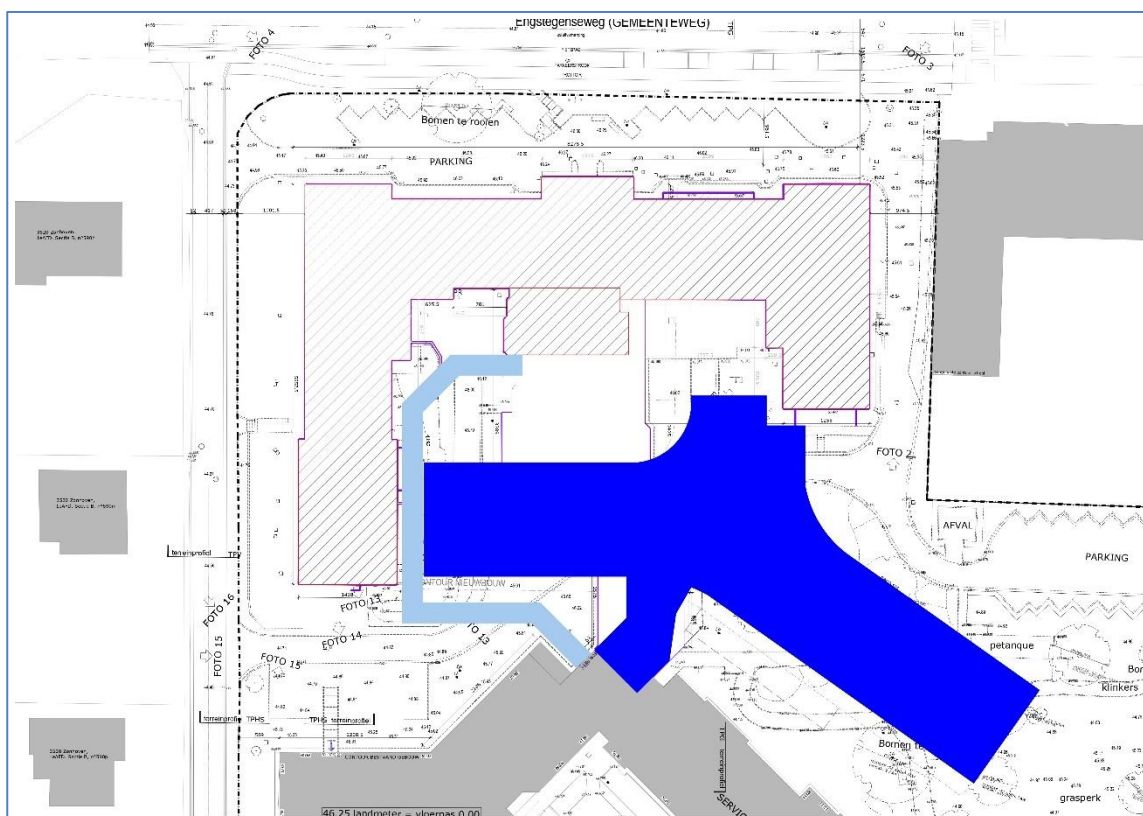
- FASE 1: in december 2020 wenst men te starten met de constructie van een tijdelijke containerdoorgang voor de uitvoering van de werkzaamheden (Figuur 1)
- FASE 2: in 2021 wenst men het roodgearceerde gebouwdeel af te breken (Figuur 2)
- FASE 3: in 2022 wenst men een groot deel van de nieuwbouw te plaatsen (Figuur 3)
- FASE 4: het roodgearceerde gebouwdeel afbreken (Figuur 4)
- FASE 5: in 2024 wenst men het resterende deel van de nieuwbouw op te richten (Figuur 5)
- In 2025 wenst men de nieuwbouw in gebruik te kunnen nemen
- FASE 6: afbraak resterende gebouwen (Figuur 6)
- FASE 7: in 2026 wenst men de omgevingsaanleg uit te voeren (Figuur 7)



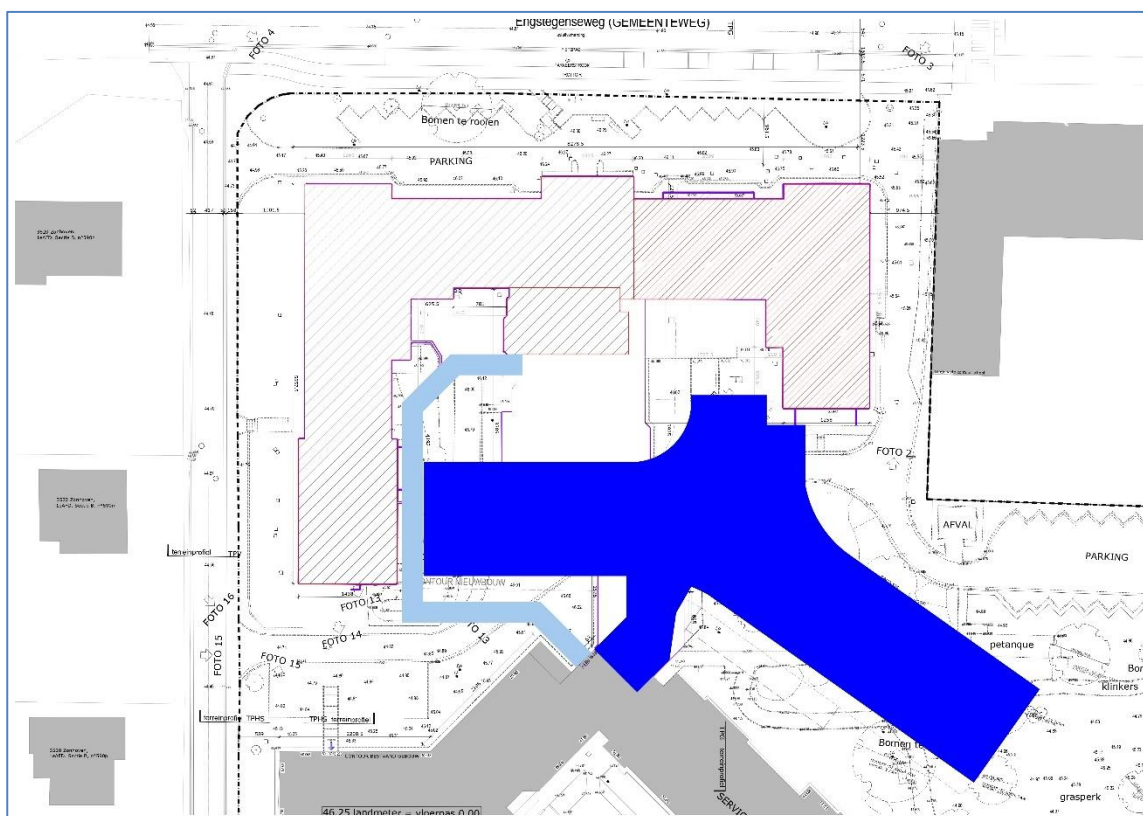
Figuur 1: FASE 1 geplande werken (bron: bouwheer)



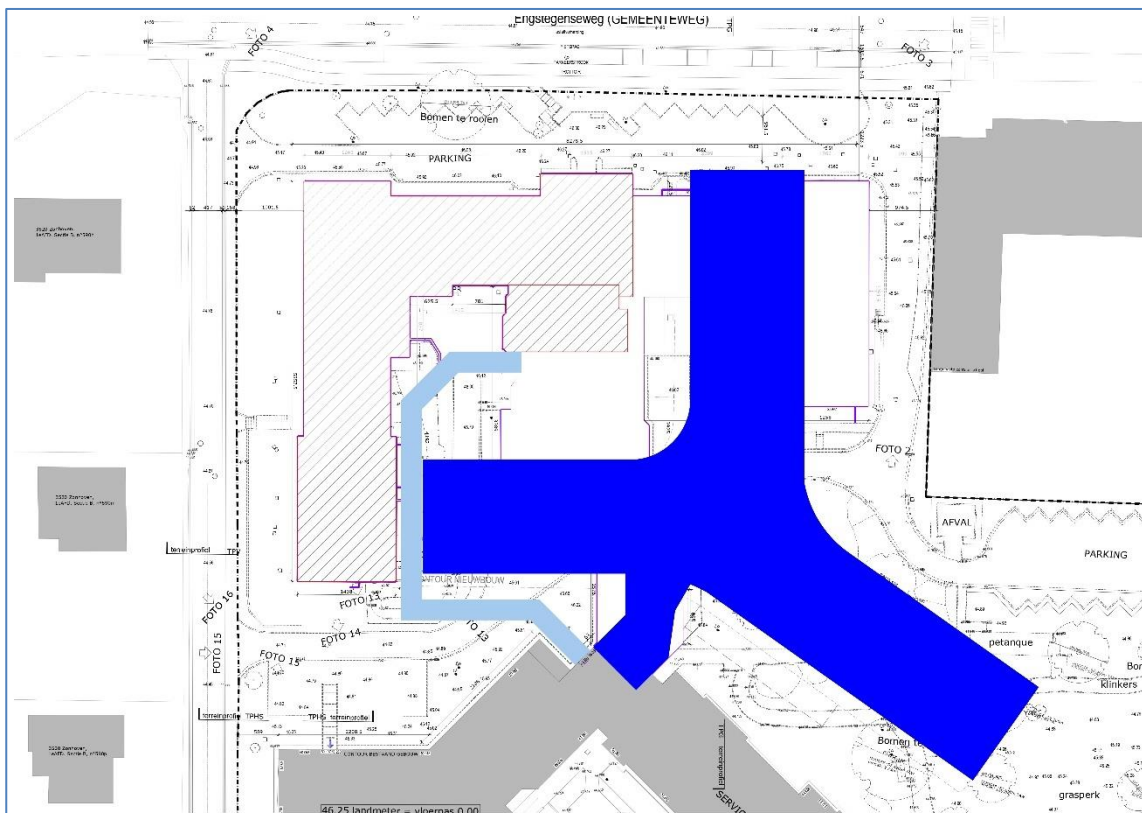
Figuur 2: FASE 2 geplande werken (bron: bouwheer)



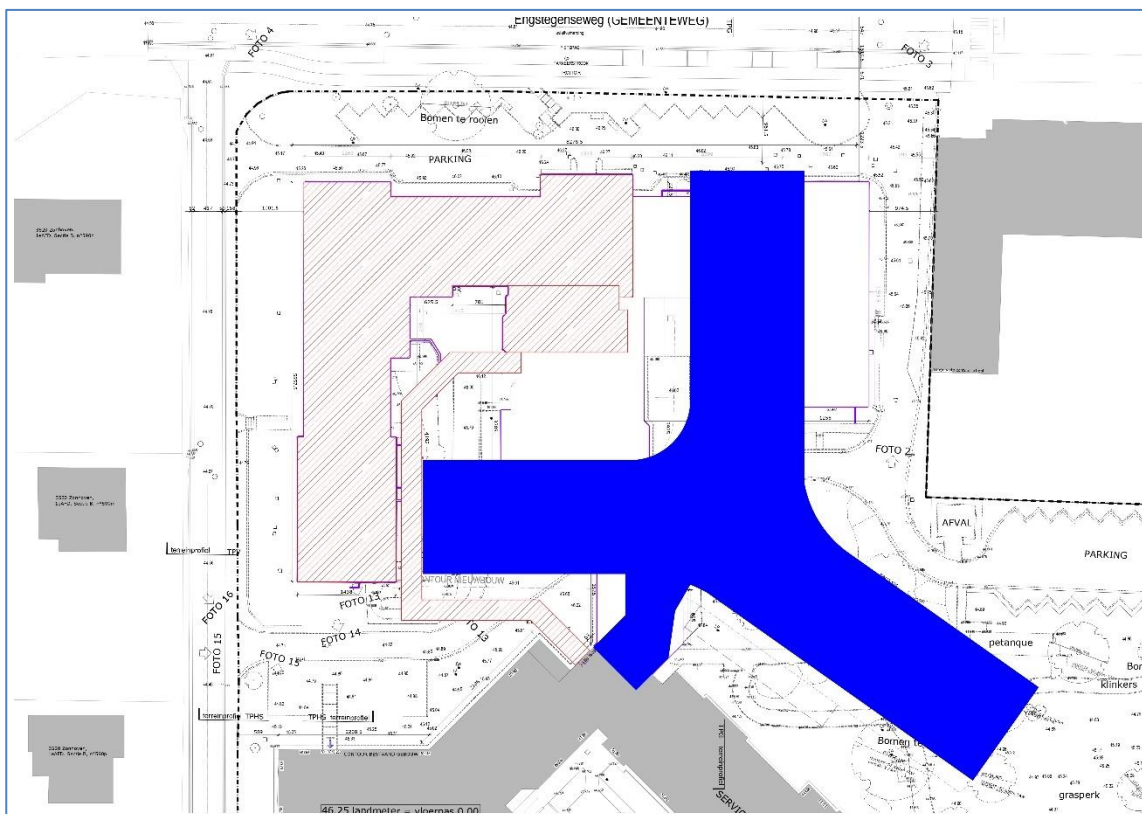
Figuur 3: FASE 3 geplande werken (bron: bouwheer)



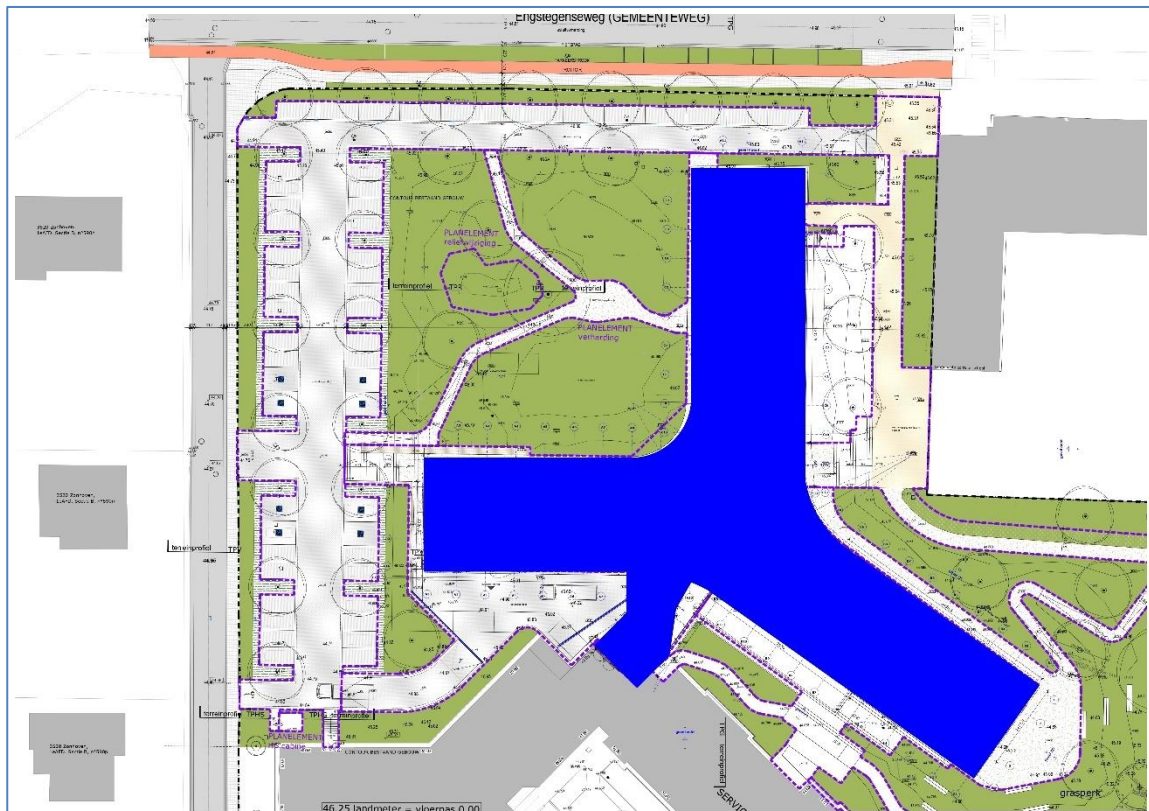
Figuur 4: FASE 4 geplande werken (bron: bouwheer)



Figuur 5: FASE 5 geplande werken (bron: bouwheer)



Figuur 6: FASE 6 geplande werken (bron: bouwheer)

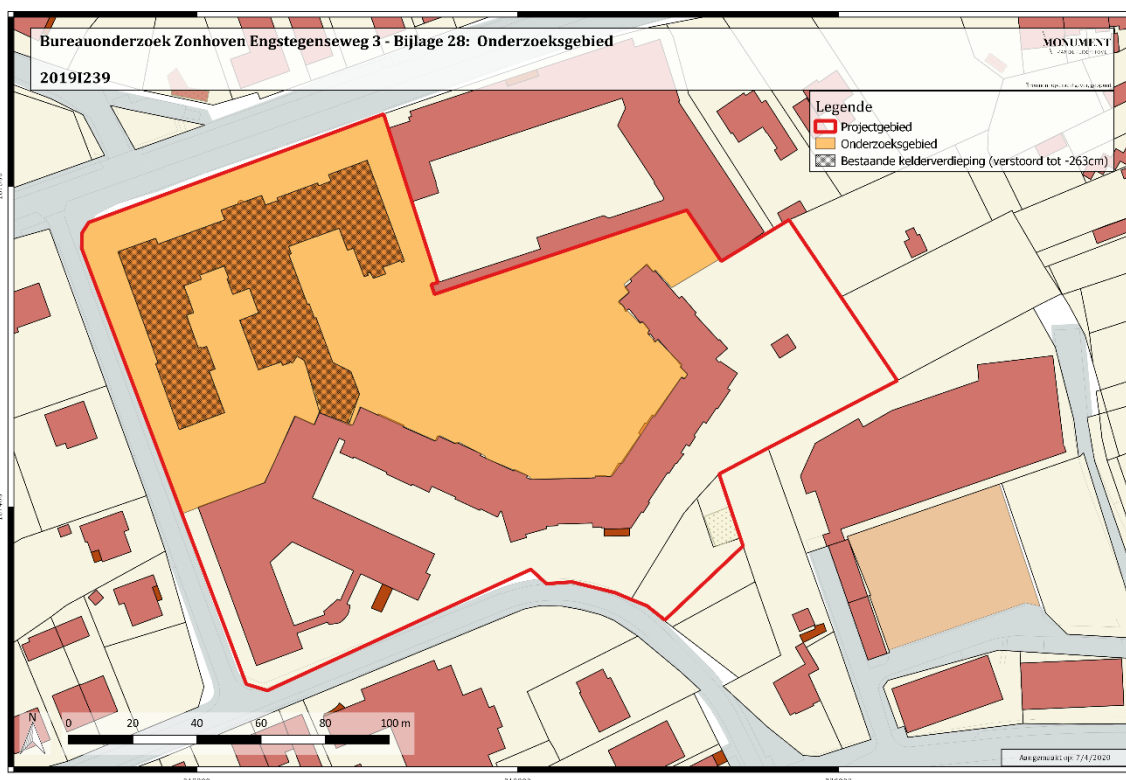


Figuur 7: FASE 7 geplande werken (bron: bouwheer)

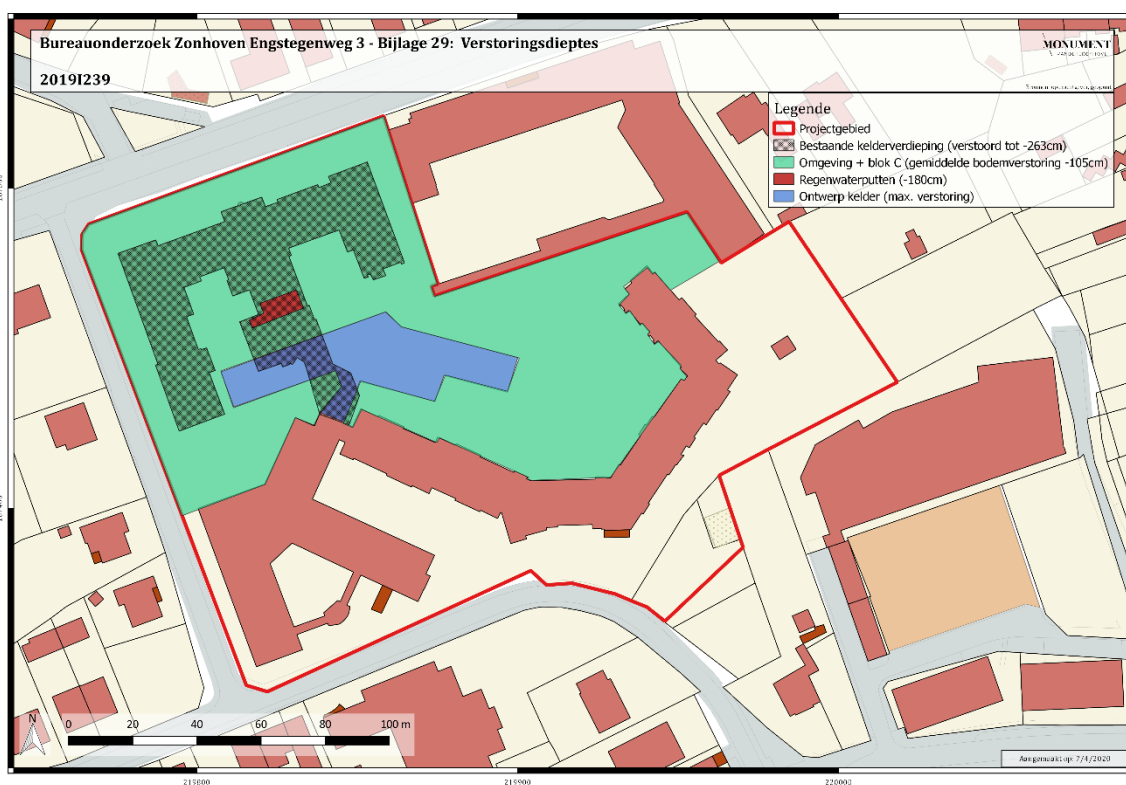
3. Planafbakening

Het projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 87.549m² en dient deels (=onderzoeksgebied: ca. 10.322m²) onderzocht te worden door middel van landschappelijke boringen (eventueel aangevuld met archeologische boringen) en proefsleuven. Enkel indien uit de boringen zou blijken dat het archeologische niveau zich onder de geplande verstoringsdiepte zou bevinden (max. verstoring t.h.v. kelderverdieping, -105cm resterend onderzoeksgebied), kunnen bepaalde zones uitgesloten worden van het proefsleuvenonderzoek.

De zone van het bestaande gebouw dat zal worden afgebroken (die volledig onderkelderd is en een bodemverstoring heeft van ca. -263cm - Figuur 9) maakt geen onderdeel uit van het onderzoeksgebied, aangezien de grote aard van de bodemverstoring (waardoor het archeologisch niveau al vernield is).



Figuur 8: GRB (bron: geopunt.be) met aanduiding onderzoeksgebied



Figuur 9: GRB (bron: geopunt.be) met aanduiding verstoringsdieptes

4. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om te achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de ontwikkeling van het projectgebied. Hieronder worden de specifieke (niet limitatieve) onderzoeksvragen per methode weergegeven. Elke onderzoeksmethode is succesvol beëindigd wanneer haar vraagstellingen succesvol kunnen worden beantwoord. Zolang niet alle onderzoeksvragen succesvol kunnen worden beantwoord, dient men over te gaan op de volgende onderzoeksmethode zoals besproken in hoofdstuk 2.5. van het verslag van resultaten.

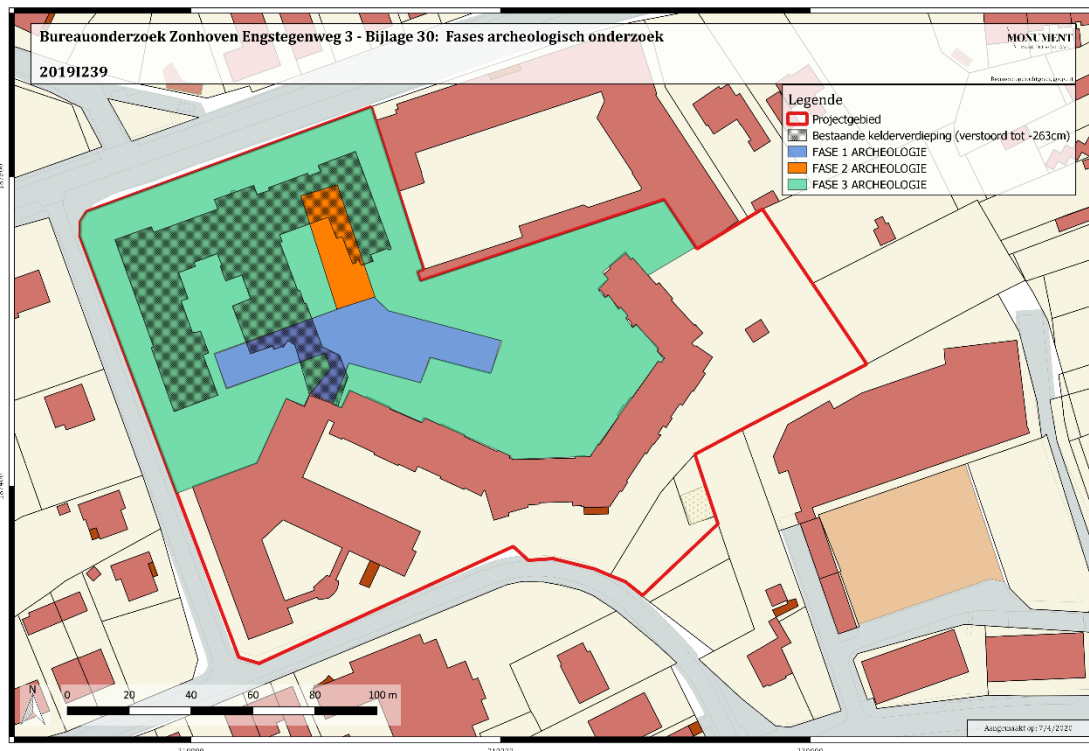
- **Landschappelijke boringen**
 - Wat is de bodemkundige opbouw van het terrein?
 - Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem (beschrijving + duiding)
 - Is er een begraven bodem aanwezig? Zo ja, wat is de dikte ervan.
 - Heeft de huidige bebouwing een verstoring van de bodem meegebracht? Zo ja, in welke mate?
 - Zijn er zones aanwezig die interessant konden zijn voor de prehistorische mens?
 - Is er een archeologisch niveau aanwezig, en op welke diepte bevindt zich dit?
 - Kan de aanwezigheid van een archeologische site binnen het projectgebied worden uitgesloten?
 -
- **Verkennde en waarderende archeologische boringen/proefputten in functie van steentijd artefactensites:**
 - Zijn er mobiele (prehistorische) artefacten aanwezig? Zoja, uit welke periode stammen deze?
 - Is er sprake van concentraties met een hoge dichtheid aan mobiele artefacten? Is het mogelijk deze af te bakenen?
 - Met welke bodemhorizont(en) worden de mobiele artefacten geassocieerd?
 - Is er sprake van de aanwezigheid van één of meerdere prehistorische sites? Zoja, welke is de bewaringstoestand van deze sites?
 - Kan worden uitgesloten dat er voor de periodes volgend op de prehistorie een archeologische site aanwezig is binnen het projectgebied?
 -
- **Proefsleuven/proefputten:**
 - Zijn er archeologische sporen aanwezig?
 - Welke is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
 - Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
 - Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
 - Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten?
 - Welke is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?

- Is er een archeologische site aanwezig binnen het projectgebied?
- Welke zijn de verder te nemen maatregelen i.f.v. de geplande werken?

5. Plan van aanpak

Zoals eerder vermeld, zullen de werkzaamheden in een aantal fasen worden uitgevoerd. Het archeologisch onderzoek en de rapportering zullen hierop moeten inspelen. Het archeologisch onderzoek en de rapportering zal gebeuren in drie fasen:

- FASE 1 ARCHEOLOGIE:
Na de afbraak van een gebouwendeel in fase 2, dient een deel van onderzoeksgebied (waar het nieuwe gebouw in fase 3 wordt gebouwd) onderzocht te worden.
- FASE 2 ARCHEOLOGIE:
Na de afbraak van het gebouwendeel in fase 4, dient een deel van het onderzoeksgebied (waar het nieuwe C-blok zal worden gebouwd) onderzocht te worden.
- FASE 3 ARCHEOLOGIE:
Na de afbraak van het gebouwendeel in fase 6, dient het resterende onderzoeksgebied onderzocht te worden.



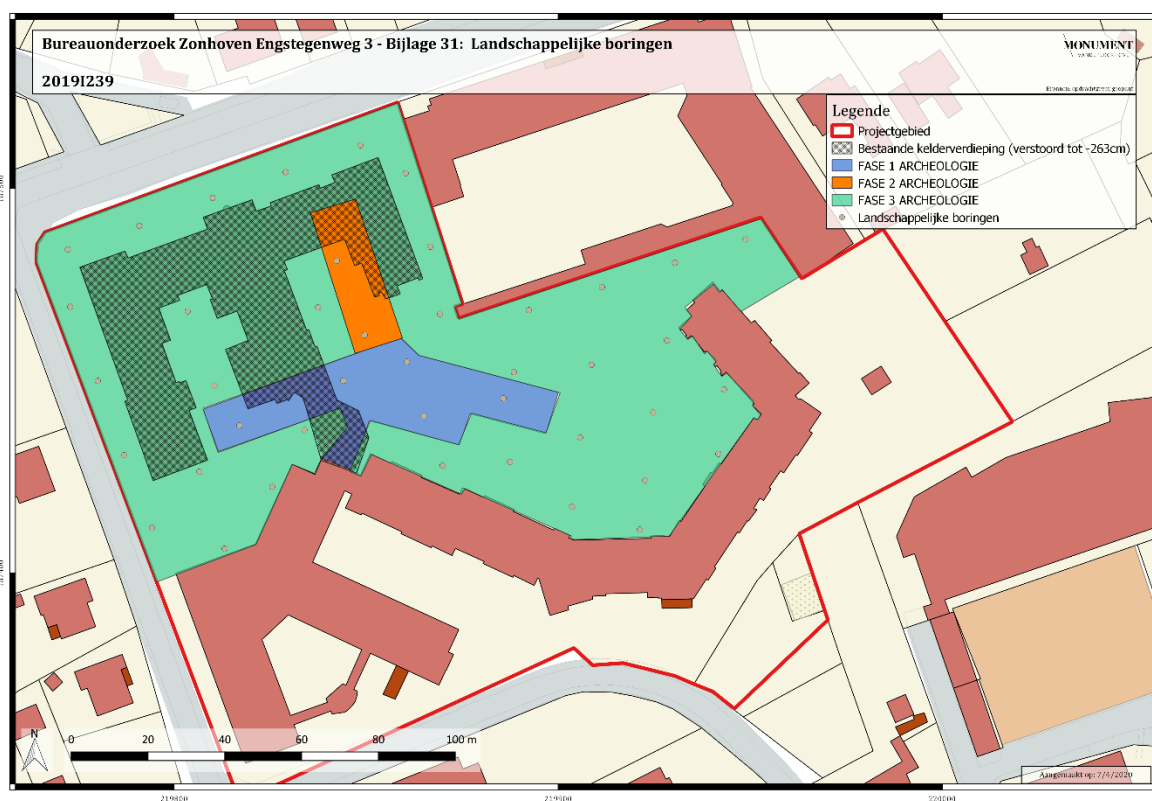
Figuur 10: GRB (bron: geopunt.be) met aanduiding fases archeologisch onderzoek

Hieronder wordt per voorgestelde onderzoeksmethode de te hanteren techniek beschreven:

- **Landschappelijke boringen**

Met behulp van landschappelijke boringen kan de bodemopbouw en de bewaringstoestand worden onderzocht. Op die manier kan ook snel het eventuele potentieel aan prehistorische aanwezigheid worden nagegaan. Het landschappelijk booronderzoek dient te gebeuren met een Edelmanboor met een diameter van 7cm waarbij de boringen worden geplaatst in een verspringend gelijkbenig driehoeksgrid van 20x20m. Indien er door terreinomstandigheden, die nog niet exact gekend zijn (doordat de huidige bebouwing nog niet is afgebroken) dient te worden afgeweken van dit patroon, dient dit gemotiveerd bij de opmaak van het verslag.

De diepte van de boringen is afhankelijk van de bodemopbouw en in functie van het bepalen van de bewaringstoestand en het nagaan van de aan- of afwezigheid van een begraven bodem. Op basis van de resultaten van dit onderzoek kunnen al dan niet geschikte zones worden afgebakend voor verder verkennend archeologisch booronderzoek.



Figuur 11: GRB (bron: geopunt.be) met aanduiding landschappelijke boringen

- **Verkennde archeologische boringen¹**

Wanneer op basis van het landschappelijk booronderzoek bepaalde zones kunnen worden afgebakend met een intacte (podzol)bodem, dient dit verder onderzocht te worden zodoende de aan- of afwezigheid van steentijdsites te kunnen vaststellen. Hiertoe wordt op de potentieel geschikte zones een verkennend archeologisch booronderzoek uitgevoerd. Het boren gebeurt met een Edelmanboor met een diameter van 15cm in een verspringend gelijkbenig driehoeksgrid van 10 op 12m. Registratie van de bodemopbouw gebeurt zoals bij het landschappelijk booronderzoek.

De opgeboorde boorstalen worden nat gezeefd op maaswijdte 1mm en door een steentijdspecialist onderzocht op archeologische indicatoren (vuursteen, puin, al dan niet verbrand bot, aardewerk, enz.).

Een exact boorplan kan pas opgesteld worden na uitvoering van het landschappelijk booronderzoek.

- **Waarderende archeologische boringen/proefputten in functie van steentijd artefactensites²**

Wanneer op basis van het verkennend archeologisch booronderzoek bepaalde zones kunnen worden afgebakend met een hoge densiteit aan mobiele (prehistorische) artefacten, dient dit verder onderzocht zodoende de prehistorische site verder te kunnen waarderen. Bij grote zones met een goed bewaard bodemprofiel kan het best het boorgrid verdicht worden (5x6m). Indien het kleine clusters betreft of de bewaring van de bodem is minder goed, kan men best opteren voor de inplanting van proefputten van 1m². Aantal en inplanting is afhankelijk van de resultaten van het booronderzoek. Bij uitgraven wordt de teelaarde apart ingezameld en wordt gewerkt met zeefvakken van 0,5x0,5m. Op die manier kunnen de resultaten van het vooronderzoek meegenomen worden bij een eventueel vervolgonderzoek. In het vlak aanwezige sporen worden geregistreerd en de vulling wordt apart ingezameld. De profielputten worden verdiept tot in het steriel zand waarbij om de 10cm een nieuw vlak wordt aangelegd. Per eenheid (put, kwadrant, niveau, spoor) wordt de ingezamelde grond nat gezeefd op maaswijdte 1mm en na het drogen door een vuursteenspecialist geanalyseerd. Na afloop van het veldwerk wordt per proefput minimaal 1 profiel gedocumenteerd door een bodemkundige.

Een exact boor- en/of proefputtenplan kan pas opgesteld worden na uitvoering van de verkennende archeologische boringen.

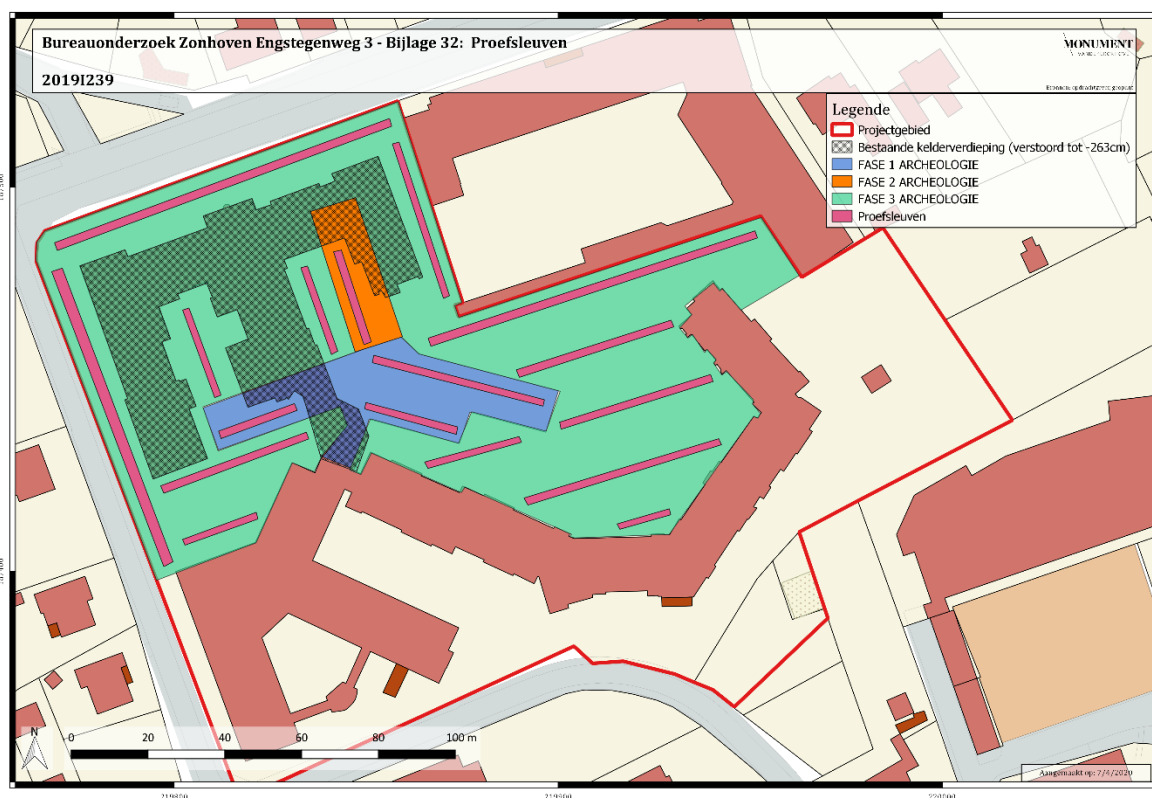
¹ https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/booronderzoek (geraadpleegd op 2/9/2016)

² https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/booronderzoek (geraadpleegd op 2/9/2016)

○ Proefsleuven/proefputten

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt van de inplanting van parallelle ononder-broken proefsleuven over het onderzoeksgebied waar de landschappelijke boringen aantonen dat het bodemprofiel intact is.

Bij de inplanting bedraagt de afstand tussen de proefsleuven minimum 12m en maximum 15m (van middenpunt tot middenpunt)³. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed. Op die manier is er het meeste kans om sporen van oude landelijke gebouwen die in de metaaltijden, Romeinse periode en middeleeuwen aan te snijden. Per sleuf en minstens om de 50m wordt machinaal een profielput aangelegd, op een dermate manier dat er een geschrinkt patroon ontstaat en men in feite om de 25m een zicht heeft op de bodemopbouw van het onderzoeksterrein.



Figuur 12: GRB (bron: geopunt.be) met aanduiding proefsleuven

³ Als men de kosten-baten afweging maakt, is deze methode van proefsleuven het meest aangewezen om archeologische sites op te sporen en te prefereren boven andere systemen. Zie *Onderzoeksrapport agentschap Onroerend Erfgoed 48. Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie.*

Er worden extra volgsleuven, dwarsleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Er wordt 10% van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5% door middel van volgsleuven, dwarsleuven of kijkvensters. Op die manier wordt 12,5% van het onderzoeksgebied onderzocht en kan met een minimale kost een betrouwbare inschatting gemaakt worden omtrent het archeologisch potentieel van de site. Zodoende kan men ook beter de onderzoekstermijn en –kost inschatten bij een eventueel vervolgonderzoek.⁴

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (vb. brandrestengraven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Bovenstaand proefsleuvenplan is een indicatie. Bepaalde zones kunnen uitgesloten worden van het proefsleuvenonderzoek, indien uit de boringen zou blijken dat de bodem plaatselijk verstoord is of dat het archeologische niveau zich onder de geplande verstoringsdiepte zou bevinden. Daarom is het aangewezen dat het bovenstaand sleuvenplan herbekeken wordt door de erkende archeoloog die het proefsleuvenonderzoek zal uitvoeren, en dit in overleg met de initiatiefnemer (die eventuele randvoorwaarden kan opleggen) en rekeninghoudend met externe omstandigheden (bvb. terreinsituatie op moment van uitvoering, aanwezige begroeiing,...). Indien er dient te worden afgeweken van dit patroon, dient dit gemotiveerd te worden bij de opmaak van het verslag.

Wanneer de gebouwen gesloopt en bomen gerooid worden, is het van belang dat enkel de bovengrondse delen worden gesloopt of met andere woorden tot op het niveau van het huidige maaiveld. De uitbraak van structuren die de bodem kunnen roeren dienen onder begeleiding van een archeoloog te gebeuren. Dit om te voorkomen dat sloopwerkzaamheden een bijkomende impact hebben het mogelijk aanwezige bodemarchief.

Het archeologisch ensemble zal gedurende en na het afronden van het onderzoek bewaard worden bij Monument Vandekerckhove nv, Oostrozebekestraat, 8770 Ingelmunster. Na afronding en oplevering van de rapportage wordt het ensemble definitief bewaard op de plaats naar keuze van de bouwheer. Bewaring gebeurt conform de bepalingen in de Code Van Goede Praktijk (hoofdstuk 30.2).

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. De diverse fases van vooronderzoek moeten niet uitgevoerd worden indien de geplande

⁴ HANECA K., DEBRUYNE S., VANHOUTTE S. en ERVYNCK A., Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie. Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed, juli 2016.

bouwwerken, waarvoor deze archeologienota wordt opgesteld, niet zullen worden uitgevoerd. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd kunnen beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium aan de hand waarvan de erkende archeoloog zal bepalen of het onderzoeksdoel succesvol bereikt is.

6. Gewenste competenties

- In het kader van het proefsleuvenonderzoek dient het team te bestaan uit minstens 2 archeologen waarbij minstens één van de uitvoerende archeologen ten minste 220 werkdagen veldervaring heeft met onderzoek op zandbodems, ten minste 40 werkdagen met plaggenbodems en beide beschikken over minstens 20 werkdagen veldervaring wat betreft proefsleuvenonderzoek.
- Gedurende het veldwerk dient een (assistent-)aardkundige op afroep beschikbaar te zijn op het terrein. De (assistent-)aardkundige moet beschikken over aantoonbare ervaring met zandbodems.

7. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.

Bureauonderzoek Zonhoven Engstegenseweg 3 - Bijlage 28: Onderzoeksgebied

2019I239

MONUMENT
VANDEKERCKHOVE

Bronnen: opdrachtgever, geopunt

Legende

-  Projectgebied
-  Onderzoeksgebied
-  Bestaande kelderverdieping (verstoord tot -263cm)

187500

187400

N

0 20 40 60 80 100 m

Aangemaakt op: 7/4/2020

219800

219900

220000

Bureauonderzoek Zonhoven Engstegenweg 3 - Bijlage 29: Verstoringsdieptes

2019I239

MONUMENT
VANDEKERCKHOVE

Bronnen: opdrachtgever, geopunt

Legende

- Projectgebied
- Bestaande kelderverdieping (verstoord tot -263cm)
- Omgeving + blok C (gemiddelde bodemverstoring -105cm)
- Regenwaterputten (-180cm)
- Ontwerp kelder (max. verstoring)

187500

187400

N

0 20 40 60 80 100 m

Aangemaakt op: 7/4/2020

219800

219900

220000

Bureauonderzoek Zonhoven Engstegenweg 3 - Bijlage 30: Fases archeologisch onderzoek

2019I239

MONUMENT
VANDEKERCKHOVE

Bronnen: opdrachtgever, geopunt

Legende

- Projectgebied
- Bestaande kelderverdieping (verstoord tot -263cm)
- FASE 1 ARCHEOLOGIE
- FASE 2 ARCHEOLOGIE
- FASE 3 ARCHEOLOGIE

187500

187400

N

0 20 40 60 80 100 m

Aangemaakt op: 7/4/2020

219800

219900

220000

Bureauonderzoek Zonhoven Engstegenweg 3 - Bijlage 31: Landschappelijke boringen

2019I239

MONUMENT
VANDEKERCKHOVE

Bronnen: opdrachtgever, geopunt

Legende

- Projectgebied
- Bestaande kelderverdieping (verstoord tot -263cm)
- FASE 1 ARCHEOLOGIE
- FASE 2 ARCHEOLOGIE
- FASE 3 ARCHEOLOGIE
- Landschappelijke boringen

187500

187400



Aangemaakt op: 7/4/2020

219800

219900

220000

Bureauonderzoek Zonhoven Engstegenweg 3 - Bijlage 32: Proefsleuven

2019I239

MONUMENT
VANDEKERCKHOVE

Bronnen: opdrachtgever, geopunt

Legende

- Projectgebied
- Bestaande kelderverdieping (verstoord tot -263cm)
- FASE 1 ARCHEOLOGIE
- FASE 2 ARCHEOLOGIE
- FASE 3 ARCHEOLOGIE
- Proefsleuven

187500

187400



219800

219900

220000

Aangemaakt op: 7/4/2020